

доц. д-р РОСИЦА ИВАНОВА

УНСС, катедра „Счетоводство и анализ“

Доц. д-р Росица Иванова завършва висше икономическо образование във ВИИ „Карл Маркс“ – София (сега УНСС), специалност „Счетоводна отчетност“. Преподавател е в катедра „Счетоводство и анализ“ на УНСС. Преподавала е по дисциплините: „Анализ на стопанската дейност“, „Спецкурс по икономически анализ в промишлеността“, „Спецкурс по икономически анализ в търговията“, „Финансово-стопански анализ на предприятието“, „Финансово-икономически анализ“, „Анализ и контрол в масмедииите“. В момента преподава по дисциплините „Икономически анализ“, „Анализ на финансовите отчети на нефинансовите предприятия“, „Основи на счетоводството“, „Счетоводство“ и др.

Научното творчество на доц. Р. Иванова е основно в областта на икономическия анализ на дейността на предприятието. Автор е на учебници, монографии, студии, научни статии, публикувани в страната и чужбина, както и на научни доклади, представени пред международни и национални конференции в страната и чужбина. Между тях са: монографиите „Анализ на риска и ефективността при реализирането на проекти в условията на публично-частно партньорство“ и „Анализ на рентабилността на активите (на примера на промишлени предприятия); учебниците „Финансово-стопански анализ“ (в съавторство с доц. д-р Л.Тодоров), „Финансово-стопански анализ“ (в съавторство с проф. д-р Кр. Чуков – три издания), „Финансово-стопански анализ на предприятието“ – електронен учебник (в съавторство), „Анализ на финансовото състояние на предприятието“ (самостоятелен учебник), „Финансова отчетност“ (в съавторство), „Финансов мениджмънт (в съавторство), „Счетоводство“ (самостоятелен учебник), „Счетоводство и анализ на финансовите отчети на предприятието“ (в съавторство), също така студии, научни статии и доклади, например “Modern aspects of the organization’s financial equilibrium”, “Topical issues of the analysis of industrial enterprise’s sales profitability”, “Счетоводен подход за анализ на рентабилността на капитала“, „Анализ на вземанията и задълженията на предприятието“, „Относно връзката рентабилност – ликвидност и нейното използване при анализа“ и др.

АНАЛИЗ НА ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО

Резюме

Финансовото състояние на предприятието е комплексно понятие. То може да се определи като състояние, състав, структура и динамика на активите, пасивите и собствения капитал на предприятието, както и неговата способност своевременно да генерира парични средства и парични еквиваленти с определена степен на сигурност, необходими за уреждане на задълженията му. Стабилното финансово състояние е обективна предпоставка за продължаване на дейността на предприятието в обозримо бъдеще.

В настоящата студия се разглеждат важни методологически въпроси, касаещи финансовото състояние на предприятието. Поставената цел е подобряване на методиката за анализ на финансовото състояние на предприятието, която да е теоретично обоснована на база научния метод и историко-логическия подход, която е приложима в стопанската практика и отговаря на тенденциите в развитието на икономиката. Разгледани са различни аспекти на анализа на финансовото състояние в условията на криза. Направен е опит за формулирането на интегриран подход за анализ на финансовото състояние на предприятието, базиран на логическото единство между теория и практика.

Резултатната аналитична информация е полезна както за вътрешните, така и за външните потребители на финансовите отчети на предприятието. Въз основа на получената от анализа информация финансовият мениджмънт на предприятието има възможност да изработва и взема правилни и обосновани решения за постигане и поддържане на стабилно финансово състояние в оперативен и стратегически аспект. Външните потребители на финансовите отчети могат да вземат решения, свързани с осъществяването на бизнес контактите си с предприятието. Методиката за анализ на финансовото състояние е полезна за одиторите при извършването на одит на финансовите отчети на отделните предприятия. Въз основа на получената от анализа информация могат да бъдат разкрити и различни манипулации на данните, съдържащи се в тях.

Assoc. prof. ROSITSA IVANOVA, PhD

UNWE, Department of Accounting and Analysis

ANALYSIS OF THE FINANCIAL CONDITION OF THE ENTERPRISE

Summary

The entity's financial position is a complex term. It may be defined as status, composition, structure and dynamics of assets, liabilities and equity of the entity, as well as its ability to generate cash and cash equivalents with some level of certainty in timely manner that are necessary for meeting its obligations. The stable financial position is an objective prerequisite for the entity to continue its activity in foreseeable future.

This publication highlights important methodological matters relevant to the entity's financial position. Its aim is to improve the methods for analysis of the entity's financial position, which are theoretically justified on the basis of the scientific method and the historic and logical approach, which are applicable to the business practice and correspond to the development trends of the economy. It further discusses different aspects of the financial position analysis under the conditions of crisis. The author is committed to formulate an integrated approach for analysis of the entity's financial position based on the logical unity between theory and practice.

The resultative analytical information is useful both for the internal and external users of the entity's financial statements. On the basis of the information obtained as a result of the analysis, the entity's financial management is able to design and make proper and justified decisions for achieving and maintaining stable financial position in operational and strategic aspect. External users of financial statements can make decisions related to the business contacts they have with the entity. The methods for analysis of the financial position are useful for the auditors in the course of their audit of the financial statements of different entities. Based on the information obtained as a result of the analysis, they could identify various manipulations with the data contained in the financial statements.

АНАЛИЗ НА ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО

Въведение

Финансовото състояние на предприятието е комплексно понятие. То може да се определи като състояние, състав, структура и динамика на активите, собствения капитал и пасивите, обръщаемостта на активите и на капитала, ликвидността и платежоспособността, също така и способността на предприятието своевременно да генерира парични средства и парични еквиваленти с определена степен на сигурност, необходими за уреждане на неговите задължения.

Въз основа на стойностите на показателите, характеризиращи различни аспекти на финансовото състояние, може да се оцени степента на финансова стабилност, респ. нестабилност на всяко предприятие. Финансовата стабилност на предприятието е предпоставка за продължаване на неговата дейност в обозримо бъдеще. В условия на кризи, породени от различни причини (икономическа, финансова, пандемична и др. видове кризи), не всички предприятия са способни да продължат безпроблемно дейността си и да останат действащи предприятия. Редица от тях изпадат в търговска несъстоятелност и фалит. Тези и други обстоятелства поражда актуалността на проблема за анализа на финансовото състояние на предприятията. Базирайки се на резултатната аналитична информация мениджмънтът има възможност своевременно да улови различни индикации за влошаване на финансовото състояние на предприятието, за нарушаване на неговата финансова стабилност, както и да установи силата и посоката на влияние на преките фактори, довели до това. На тази основа мениджмънтът на предприятието има възможност да изработи и вземе правилни и обосновани решения за постигане и поддържане на стабилно финансово състояние в оперативна и стратегическа перспектива.

Необходимостта от изработването на интегрирана подобрена методика за анализ на финансовото състояние на предприятието, която да отговаря на съвременното развитие на икономиката, така също и на интересите на потребителите на получената аналитична информация, породила интереса на автора към методологическите и методически въпроси на анализа. На основата на историческия и логическия подход стремежът на автора е да се открият постиженията в развитието на теорията за анализа на счетоводния баланс и правилно да се формулират теоретичните постановки, които са основополагащи за стопанската практика.

Поставената в студията цел е да се представи един нов интегриран подход за анализ на финансовото състояние на предприятието, базиран на логическото единство между теория и практика. За постигането на тази цел акцентът се поставя върху някои базисни принципни въпроси на анализа на финансовото състояние на предприятието, от които произтичат определени задачи за решаване. Първоначално е изяснена

същността на финансовото състояние на предприятието, след което е извършен кратък исторически преглед на възгледите за счетоводния баланс и неговия анализ. Подобен подход е възприет от гледна точка на информационното осигуряване на анализа на финансовото състояние на предприятието. Последователно са разгледани различни методологически въпроси на анализа, като е представена методиката за анализ на финансовото състояние на предприятието. Систематизирани са и някои специфични особености на анализа на финансовото състояние в условията на криза.

Същност на финансовото състояние на предприятието

В специализираната литература се срещат различни възгледи и становища относно същността на финансовото състояние на предприятието. Краткият преглед на тези възгледи и становища позволява те да бъдат обобщени по подходящ начин (вж. схема 1).

Критичният анализ на различните възгледи и становища позволява на автора да предложи определение за същността на финансовото състояние на предприятието. Подобно определение е дадено в предходни наши публикации.¹ Финансовото състояние на предприятието е комплексно понятие и то е резултат от цялостната му дейност за определен период. То се формира под влияние на начина на използване на контролираните от предприятието ресурси, който намира израз в обращаемостта на капитала, респ. активите. Финансовото състояние се определя от съотношенията между: а) активите, формиращи имуществената структура; б) собствения капитал и пасивите, дефиниращи капиталовата структура; в) активно-пасивните съотношения, характеризиращи ликвидността и платежоспособността и др.; от способността на предприятието своевременно и с определена степен на сигурност да генерира парични средства и парични еквиваленти, с които да урежда в срок задълженията си към персонала, доставчиците, кредиторите, бюджета и др., както и от неговите възможности да се адаптира към промените в средата, в която осъществява своята дейност.

За устойчивото и безпроблемно развитие на бизнеса в краткосрочен аспект и продължаване на дейността в обозримо бъдеще предприятието трябва перманентно да осигурява необходимите парични ресурси за уреждане на текущите задължения, както и да взема правилни управленски решения за позиционирането му на конкурентния пазар, характеризиращ се с динамизъм и определена степен на ентропия.

---

¹ Вж. напр. Иванова, Р. „Анализ на финансовото състояние на предприятието“, С., ИК-УНСС, 2015, с. 10.

Схема 1. Възгледи и становища за същността на финансовото състояние на предприятието

Възгледи и становища	Автори
1. Моментно състояние на активите, пасивите и собствения капитал Финансовото състояние е свързано с това да се представят икономическите ресурси и претенциите или най-общо казано активите и пасивите (също така и собствения капитал – доб. Р.И.) на предприятието към определен момент (отчетен период). Финансовото състояние може да се определи в статика към определен момент, както и да се проследи в динамика за определен период	А. Шеремет (2001, с. 139) М. Тимчев (1999, с. 171) Л. Басовский и колектив (2003, с. 177) М. Михайлов и колектив(2008, с. 280) и други П. Райков (2019, с. 2-3)
2. Способност на предприятието да осигурява стопанската дейност с финансови ресурси и възможност да поддържа нормални финансови взаимоотношения с персонала, доставчиците, клиентите, банките, бюджета и други организации	В. Чернов (2009, с. 492) А. Шеремет (1982, с. 167) Е. Миланова и колектив (2012, с. 9) и други
3. Резултат от цялостната дейност на предприятието. Финансовото състояние е огледален образ на цялостното икономическо състояние на предприятието	Г. Ваклиев и колектив (1986, с. 212) Т. Ненов (2012, с. 318) Н. Тенев (2010, с. 230) и други
4. Финансовото състояние е един от критериите за оценка на репутацията на предприятието, тъй като регулира неговите взаимоотношения с потребителите на информация от финансовите отчети Финансовото състояние е критерий за ефективност, тъй като се формира и е резултат от начина на използване на ресурсите, които предприятието контролира	Н. Костова (2010, с. 146) Н. Костова (2019, с. 107)

5. Финансовото състояние е фактор за бъдещото развитие на предприятието. То е предпоставка за правилното осъществяване на стопанската дейност, необходимо е всички въпроси, свързани с финансовото състояние, да бъдат постоянно обект на вниманието на ръководството и да се анализират оперативно Финансовото състояние е интегрален израз на комплексното развитие на предприятието в миналото и в настоящето, както и предпоставка за висока настояща и бъдеща пазарна стойност	Г. Ваклиев (1979, с. 158) В. Касърова (2005, с. 6,)
6. Финансовото здраве е синоним на финансово състояние. Финансовото здраве се характеризира посредством способността на предприятието да финансира безпрепятствено своята дейност	В. Касърова (2005, с. 6)

Финансовото състояние на предприятието може да се анализира и оценява от позициите на краткосрочна и дългосрочна перспектива. В краткосрочен аспект специфичните насоки на анализа на финансовото състояние са степента на ликвидност, текущата задлъжнялост и обращаемостта на текущите активи, а в дългосрочен аспект – финансовата стабилност и дългосрочната платежоспособност на предприятието. Стабилното финансово състояние на предприятието в краткосрочен аспект е обективна предпоставка за постигането и поддържането на финансова устойчивост в стратегически аспект и поддържане на добра дългосрочна платежоспособност, гарантираща безпроблемното функциониране на предприятието при намаляване степента на риск от търговска несъстоятелност и фалит.

Информационно осигуряване на анализа на финансовото състояние

Анализът на финансовото състояние на предприятието се извършва основно по данни от финансовите отчети на предприятието. Предприятията, които прилагат за счетоводна база Международните стандарти за финансово отчитане (МСФО)/Международните счетоводни стандарти (МСС)², изготвят отчет за финансовото състояние

² МСФО включват стандартите и разясненията, приети от Съвета за Международни счетоводни стандарти (СМСС), а именно: 1) Международни стандарти за финансово отчитане; б) Международни счетоводни стандарти; в) Разяснения, предоставени от Комитета за разяснения

към края на периода³, като въз основа на съдържащата се в него информация се анализира тяхното финансово състояние.

В МСС 1 *Представяне на финансови отчети* се посочва, че финансовите отчети с общо предназначение (или само „финансови отчети“) са тези, чиято цел е да отговорят на нуждите на ползватели, които не са в позицията да изискват отчети, направени с цел да отговорят на техни специфични информационни изисквания.⁴ Посочва се също така, че финансовите отчети са структурирано представяне на финансовото състояние и финансовите резултати на предприятието. Целта на финансовите отчети е да предоставят информация за финансовото състояние, резултатите от дейността и паричните потоци на дадено предприятие, която е необходима за широк кръг от ползватели (външни и вътрешни) при изработването и вземането на икономически (стопански) решения.⁵ За постигането на тази цел финансовите отчети трябва да представят честно финансовото състояние, финансовите резултати от дейността и паричните потоци на дадено предприятие.⁶ Честното представяне изисква достоверно представяне на ефектите от операциите, други събития и условия в съответствие с определенията и критериите за признаване на активите, пасивите, приходите и разходите, заложиени в Концептуалната рамка за финансовото отчитане.⁷

Финансовите отчети показват също така и резултатите от стопанисването на ресурсите, които са поверени на ръководството на предприятието. За да се постигне тази цел, във финансовите отчети се предоставя информация за предприятието относно: а) активите; б) пасивите; в) собствения капитал; г) приходите и разходите, включително печалби и загуби; д) вноските от и разпределенията към собствениците в качеството им на такива; е) паричните потоци.⁸ Част от елементите на финансовите отчети са пряко свързани с анализирането и оценяването на финансовото състояние на предприятието. Става дума за активите, собствения капитал и пасивите на предприятието, които са елементи на отчета за финансовото състояние към края на периода.

Когато се извършва счетоводно отчитане на базата на принципа на начисляването, отчетните обекти се признават като активи, пасиви, собствен капитал, приходи и разходи (елементи на финансовите отчети), при положение че те отговарят на определенията и критериите за тяхното признаване, посочени в Концептуалната рамка.⁹ Поради

на Международните стандарти за финансово отчитане (КРМСФО) или бившия Постоянен комитет за разясненията (ПКР).

³ В изложението по-нататък ще бъде наричан само отчет за финансовото състояние.

⁴ МСС 1, изм. Регламент (ЕС) № 475/2012, ОВ L 146, 06/06/2012, Регламент (ЕО) № 2016/2067, ОВ L 323, 29/11/2016, Регламент (ЕС) 2019/2075, ОВ L 316, 06/12/2019, Регламент (ЕС) 2019/2104, ОВ L 318, 10/12/2019), т.7, <https://audit-bg.com/wp-content/uploads/dokumenti/MSS1.pdf>

⁵ Пак там, т. 9.

⁶ МСС 1, изм. Регламент (ЕС) 2019/2075, ОВ L 316, 06/12/2019, т. 15.

⁷ Пак там, т. 15.

⁸ МСС 1, т. 9.

⁹ МСС 1, пар. 28, Регламент (ЕС) 2019/2075 на Комисията от 29 ноември 2019 година, Официален вестник на Европейския съюз, L 316/10 от 6 декември 2019 г.

това следва да се вземат под внимание определенията в Концептуалната рамка, дадени за елементите на финансовите отчети.

В новата Концептуална рамка за финансово отчитане от 2018 г. се посочват дефиниции за активи и пасиви, които се различават от определенията в предходната рамка от 2010 г. В т. 4.3. на новата рамка активите са определени като настоящи икономически ресурси, които са контролирани от предприятието в резултат на минали събития (минали стопански операции и процеси – доб. Р.И.). В т. 4.4. на рамката се посочва, че икономическият ресурс представлява право, което притежава потенциала да произведе икономически ползи за предприятието. Споделяме становището на В. Божков, че основната промяна в новото определение за актив в Концептуалната рамка от 2018 г. спрямо тази от 2010 г. е „въвеждането на термина „икономически ресурс“, който се определя отделно като „право, което има потенциала да произведе икономически ползи“, които предприятието ще получи (очаквана „бъдеща стопанска изгода“).“¹⁰ За да бъдат признати за активи и представени в отчета за финансовото състояние правата трябва да имат не само потенциала да произведат за предприятието икономически ползи, но и да бъдат контролирани от предприятието.¹¹ Тук контролът върху икономическия ресурс по същество представлява връзката на ресурса с предприятието. Контролът в случая се дефинира като настояща способност да се определя използването на икономическия ресурс и да се получават икономическите ползи, които биха могли да произтекат от него.¹²

В новата Концептуална рамка пасивът е дефиниран като настоящо задължение на предприятието да прехвърли икономически ресурс в резултат на минали събития. Задължението е определено като дълг или отговорност, която предприятието няма практическа способност да избегне. Споделяме становището на В. Божков, че за да съществува пасив за предприятието, който трябва да бъде признат и представен в отчета за неговото финансово състояние, „трябва да бъдат изпълнени едновременно три критерия: 1) предприятието да има задължение, което да е: 2) задължение за прехвърляне на икономически ресурс; 3) настоящо задължение в резултат на минали събития (т.е. реално, а не потенциално задължение – доб. Р.И.).“¹³

Собственият капитал на предприятието в новата Концептуална рамка е определен като остатъчен дял в активите на предприятието след приспадане на всички негови пасиви.¹⁴ Или разликата между стойностните размери на активите и пасивите формира стойностния размер на собствения капитал (нетните активи) на предприятието. По същество в новата рамка от 2018 г. спрямо предходните рамки (2010 г., 2012 г.) не се наблюдава промяна в определението за собствен капитал. Следва да посочим мнението на А. Свраков, което ние споделяме, „все пак новото е, че пасивите и собственият капитал са обединени като

¹⁰ Божков В., „Елементите на финансовите отчети по МСФО – характеристика и връзки между тях в процеса на признаването им“, ел. списание на ИДЕС, бр.02/2019, с.5

¹¹ Пак там, с.8, вж. КР пар. 4.14 - 4.18 и пар. 4.19 - 4.25.

¹² Пак там, с.9, вж. КР пар. 4.19 и пар.4.20.

¹³ Божков В., „Елементите на финансовите отчети по МСФО – характеристика и връзки между тях в процеса на признаването им“, ел. списание на ИДЕС, бр.02/2019, с.10

¹⁴ Концептуална рамка, 2018 г., пар.4.63

„претенции”, които се противопоставят на „икономическите ресурси”. Това до известна степен напомня на континенталното разбиране за двете страни на счетоводния баланс – актив и пасив.¹⁵

По мнение на П. Райков отчетът за финансовото състояние предоставя информация за финансовото състояние на предприятието в статика към определен момент, например към 31 декември на отчетния период.¹⁶ Споделяме това становище, но за нас определен интерес представлява виждането на същия автор, че посредством отчета за печалбата/загубата и другия всеобхватен доход и отчета за паричния поток може да се анализира финансовото състояние на предприятието в динамика за определен период (например отчетния период – календарната година), като за целта се използват и данните от пояснителните приложения към финансовите отчети.¹⁷ Считаме, че динамиката на финансовото състояние на предприятието може да се анализира и оценява посредством промените в стойностите на показателите в края спрямо началото на отчетния период. Чрез елементите от метода на финансово-стопанския анализ може да се установява и дава оценка за посоката и степента на влияние на преките фактори върху настъпилите промени в показателите, характеризиращи различните аспекти на проявление на финансовото състояние. По наше мнение, обвързването на анализа на финансовото състояние с информацията, съдържаща се в отчета за печалбата/загубата и другия всеобхватен доход, е недостатъчно обосновано, ако не се вземат под внимание обективно съществуващите връзки между отделните компоненти на финансовите отчети. Основанието за това мнение е формирано в резултат на следните обстоятелства. На първо място, в отчета за печалбата/загубата и другия всеобхватен доход се съдържа информация за приходите и разходите, които формират счетоводната (брутната), респ. балансовата (нетната) печалба на предприятието, т.е. представена е информация за резултатите от неговата целокупна дейност, които именно характеризират динамиката на тази дейност. На второ място, между информацията в отчета за печалбата/загубата и другия всеобхватен доход и информацията в отчета за финансовото състояние е налице една по-дълбока обективна връзка, която се изразява в представянето на балансовата (нетната) печалба/загуба като елемент на собствения капитал в отчета за финансовото състояние. На трето място, с особена важност са и обективно съществуващите връзки, от една страна, между приходите и разходите, представени в отчета за печалбата/загубата и другия всеобхватен доход, а от друга – вземанията и задълженията, представени в отчета за финансовото състояние. Тези връзки се формират в резултат на прилагането на принципа на начисляването. На четвърто място, един по-задълбочен поглед позволява да се разшири обхватът на тези връзки, като се вземе под внимание и информацията в отчета за паричния поток. Така например печалбата, представена в отчета за финансовото състояние в края на отчетния период, може да обхваща парична и непарична компонента.

¹⁵ Свраков, А. „Критичен поглед към новата концептуална рамка за финансово отчитане на Съвета по международни счетоводни стандарти”, Годишник на ИДЕС, 2018, с. 26.

¹⁶ Райков, П. „Аналитични аспекти на финансовите отчети”, ел. списание на ИДЕС, бр. 1/2019, с. 2.

¹⁷ Пак там, с. 2.

Паричната компонента е пряко свързана с движението на паричните средства (входящи и изходящи парични потоци), представени в отчета за паричния поток за същия отчетен период. Същевременно с това същата печалба е формирана като краен резултат в отчета за печалбата/загубата и другия всеобхватен доход. От своя страна непаричната компонента (формирана без реално движение на парични средства, напр. разходите за амортизация) в печалбата не намира отражение в отчета за паричния поток, но тя е елемент от собствения капитал в отчета за финансовото състояние и елемент от приходите/разходите, представени в отчета за печалбата/загубата и другия всеобхватен доход. Посоченото по-горе ни позволява да обобщим, че задълбоченото познаване на връзките и зависимостите както между отделните елементи, така и между компонентите на финансовите отчети, е важна предпоставка за провеждането на задълбочен анализ на финансовото състояние на предприятието.

Теоретични аспекти на методиката за анализ на финансовото състояние

Методологията и методиката за анализ на финансовото състояние на предприятието са обект на разглеждане от позициите на системния подход. Общата методика за анализ на финансовото състояние следва да бъде формулирана като система, в състава на която се включват взаимосвързани помежду си елементи. Като елементи на системата могат да се определят методите, подходите и показателите за анализ, както и конкретните направления на анализа на финансовото състояние. По този начин може да се постигне концептуално единство между мисия, стратегия, цели и задачи, като на основата на резултатната аналитична информация могат да се вземат правилни и обосновани управленски решения за постигане и поддържане на финансова стабилност, финансово равновесие и успешно развитие на предприятието. В системата от методи и подходи за анализ например могат да намерят приложение: диалектическият метод за обосноваване на системата от показатели, методите на анализ и синтез, индукция и дедукция, методите за количествен и ситуационен анализ за разкриване на закономерностите, намиращи конкретен израз в промените и тенденциите за развитие на финансовото състояние, различни методи за анализ и оценка на количествените и качествени зависимости между показателите и обуславящите ги фактори, характеризиращи комплексно финансовото състояние, системен и комплексен подход за структуриране на целите, задачите и етапите на анализа; исторически и логически подход; хоризонтален (времеви) и вертикален (по функционални центрове на отговорност) подход за анализ и др.

Методиката за анализ на финансовото състояние на предприятието следва да се разглежда като система от последователни и свързани помежду си етапи. На всеки етап е необходимо правилно да се формулират целта, задачите, насоките и системата от показатели за анализ на финансовото състояние на предприятието. Това наше виждане позволява да разграничим етапите на анализа на финансовото състояние на предприятието по следния начин: анализ на активите (активно проявление на стойността); анализ на капитала, в т.ч. на

собствения и на привлечения капитал (пасивно проявление на стойността); анализ на съотношенията между активите и капитала; анализ на финансовата стабилност; анализ на степента на риск от финансова несъстоятелност и фалит на предприятието.

Практико-приложни аспекти на методиката за анализ на финансовото състояние

Методиката за анализ на финансовото състояние е апробирана по данни от отчета за финансовото състояние на предприятието „АВВ“ за отчетен период 01.01.2019 – 31.12.2019 г. Финансовият отчет на предприятието е изготвен в съответствие с МСФО/МСС, разработени и публикувани от Съвета по МСС и приети от Европейския съюз. Финансовият отчет е изготвен в съответствие със счетоводния модел, основан на историческата стойност. Той е изготвен и представен в съответствие с изискванията на МСС 1 *Представяне на финансови отчети*.

Последователно ще бъдат представени методиките за анализ на активите, собствения капитал и пасивите, както и на активно-пасивните съотношения по данни от отчета за финансовото състояние на предприятието.

а) анализ на активите на предприятието

Анализът на размера, състава, структурата и динамиката на активите може да се извършва по данните от таблица 1.

Таблица 1. Размер, състав, структура и динамика на активите на предприятието

Активи	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хил.лв.	%	хил.лв.	%	хил.лв.	%
I. Нетекущи активи						
1. Имоти, машини и съоръжения	21830	88,35	21790	87,99	40	0,36
2. Нематериални активи	154	0,62	148	0,60	6	0,03
3. Дългосрочни капиталови инвестиции	22	0,09	19	0,08	3	0,01
4. Други нетекущи активи	4	0,02	3	0,01	1	0,00
Общо нетекущи активи	22010	89,08	21960	88,68	50	0,40
II. Текущи активи						
1. Материални запаси	1981	8,02	2130	8,60	-149	-0,58
2. Търговски и други вземания	529	2,14	473	1,91	56	0,23
3. Парични средства	188	0,76	201	0,81	-13	-0,05
Общо текущи активи	2698	10,92	2804	11,32	-106	-0,40
Общо активи	24708	100,00	24764	100,00	-56	0,00

По данните от таблицата се вижда, че активите на предприятието за текущата спрямо предходната година са се намалили с 56 хил.лв. (24708 – 24764). Това намаление в относително изражение възлиза на 0,2261% $[(-56 : 24764) \times 100]$ или още $(24708 : 24764) \times 100 - 100$. Посоченото намаление на активите в размер на 56 хил.лв. се дължи на увеличението на нетекущите активи с 50 хил.лв. (22010 – 21960) и на намалението на текущите активи със 106 хил.лв. (2698 – 2804).

Анализът може да се задълбочи към изследване на размера, състава, структурата и динамиката на елементите от състава на нетекущите и на текущите активи на предприятието.

Информацията, необходима за анализа на имоти, машини и съоръжения, е систематизирана в таблица 2.

Таблица 2. Имоти, машини и съоръжения по балансова (преносна) стойност

Имоти, машини и съоръжения	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хил.лв.	%	хил.лв.	%	хил.лв.	%
1. Земя	1450	6,64	1450	6,65	0	-0,01
2. Сгради	2480	11,36	2410	11,06	70	0,30
3. Машини и оборудване	14320	65,60	14150	64,94	170	0,66
4. Съоръжения	2105	9,64	2105	9,66	0	-0,02
5. Транспортни средства	83	0,38	58	0,27	25	0,11
6. Компютърна техника	119	0,55	112	0,51	7	0,03
7. Офис обзавеждане	68	0,31	63	0,29	5	0,02
8. ДМА в процес на изграждане	1205	5,52	1442	6,62	-237	-1,10
Общо имоти, машини и съоръжения	21830	100,00	21790	100,00	40	0,00

По данните от таблица 2 се вижда, че в абсолютно изражение общо имоти, машини и съоръжения са се увеличили с 40 хил.лв. (21830 – 21790), което в относително изражение възлиза на 0,1836% $[(+40 : 21790) \times 100]$ или още $(21830 : 21790) \times 100 - 100$.

Увеличението на стойностния размер на имоти, машини и съоръжения в абсолютно изражение се дължи на увеличението на: машини и оборудване със 170 хил.лв. (14320 – 14150), на сгради със 70 хил.лв. (2480 – 2410), на транспортни средства с 25 хил.лв. (83 – 58), както и на намалението на дълготрайните (нетекущи) материални активи в процес на изграждане с 237 хил.лв. (1205 – 1442).

От данните в таблица 2 могат да се проследят и отклоненията в структурата на имоти, машини и съоръжения за текущата спрямо предходната година.

Интерес представлява движението на имоти, машини и съоръжения. Анализът може да се извършва по данни от справка за

имоти, машини и съоръжения – част от приложението към годишния финансов отчет. Така например за анализа на движението на машини и оборудване може да се състави таблица 3.

Таблица 3. Движение на машини и оборудване през текущия период

Машини и оборудване	Хил. лв.
1. Отчетна стойност:	
а) към 01.I.2019 г.	16380
б) на постъпилите през годината	1050
в) на напусналите през годината	620
г) към 31.XII.2019 г. (п.1а +1б – 1в)	16810
2. Начислена амортизация:	
а) към 01.I.2019 г.	2230
б) на постъпилите през годината	410
в) на напусналите през годината	150
г) към 31.XII.2019 г. (п.2а +2б – 2в)	2490
3. Балансова (преносна) стойност към 31.XII.2019 г. (п.1г – п.2г)	14320

По данните от таблица 3 могат да се изчислят показателите:

1) коефициент на обновяване на машини и оборудване – отношение между размера на постъпилите през годината машини и оборудване и техния размер към 01 януари на текущия период. В случая стойността на този показател е 0,064 лв., т.е. на всеки един лев машини и оборудване по отчетна стойност се падат 0,064 лв. постъпили материални активи от този вид – стойност, която е твърде малка;

2) коефициент на отписаните от състава на активите машини и оборудване – отношение на размера на отписаните машини и оборудване към техния размер към 01 януари на текущия период. В случая стойността на показателя е 0,038 лв. – твърде малка стойност;

3) коефициент на интензивно обновяване – отношение между коефициента на обновяване и коефициента на отписаните машини и оборудване. Показва величината на въведените в действие машини и оборудване, падащи се на единица от излезлите от употреба и отписани машини и оборудване. За разглежданото предприятие стойността на този показател възлиза на 1,6842 лв., т.е. на един лев отписани от състава на активите машини и оборудване съответстват 1,6842 лв. постъпили машини и оборудване.

На следващо място се анализират нематериалните активи на предприятието „АВС“.

Информацията, необходима за анализа на размера, състава, структурата и динамиката на нематериалните активи, е представена в таблица 4.

Таблица 4. Нематериални активи по балансова (преносна) стойност

Нематериални активи	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хил.лв.	%	хил.лв.	%	хил.лв.	%
1. Софтуер	98	63,64	94	63,51	4	0,12
2. Права върху интелектуална собственост	51	33,12	50	33,78	1	-0,67
3. Други нематериални активи	5	3,25	4	2,70	1	0,54
Общо нематериални активи	154	100,00	148	100,00	6	0,00

По данните в таблицата могат да се проследят отклоненията в размерите на отделните елементи от състава на нематериалните активи както в абсолютна сума, така и в относително изражение (%). Тук ще посочим само, че увеличението на нематериалните е в размер на 6 хил.лв. (154 – 148), което в относително изражение възлиза на 4,0541% [(+6 : 148) x 100 или още (154 : 148) x 100 – 100].

Аналитичен интерес представлява движението на нематериалните активи на предприятието. За целите на анализа е съставена таблица 5.

Таблица 5. Движение на нематериалните активи през отчетния период

Показатели	Нематериални активи, хил.лв.			
	софтуер	права върху интелектуална собственост	други	общо
1. Отчетна стойност:				
а) към 01.I.2019 г.	136	74	6	216
б) на постъпилите през годината	13	4	0	17
в) на напусналите през годината	3	0	0	3
г) към 31.XII.2019 г. (п.1а +1б - 1в)	146	78	6	230
2. Начислена амортизация:				
а) към 01.I.2019 г.	44	26	1	71
б) на постъпилите през годината	5	1	0	6
в) на напусналите през годината	1	0	0	1
г) към 31.XII.2019 г. (п.2а +2б - 2в)	48	27	1	76
3. Балансова (преносна) стойност към 31.XII.2019 г. (п.1г - п.2г)	98	51	5	154

Подобен анализ е полезен и във връзка с осигуреността на предприятието с нетекущи активи – материални и нематериални.

Информацията, необходима за анализа на материалните запаси, е систематизирана в таблица 6.

Таблица 6. Материални запаси

Материални запаси	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хил.лв.	%	хил.лв.	%	хил.лв.	%
1. Материали	1450	73,20	1540	72,30	-90	0,89
2. Продукция	392	19,79	467	21,92	-75	-2,14
3. Стоки	139	7,02	123	5,77	16	1,24
Общо материални запаси	1981	100,00	2130	100,00	-149	0,00

По данните в таблицата се вижда, че материалните запаси за текущата спрямо предходната година са се намалили със 149 хил.лв. (1981 – 2130), което в относително изражение възлиза на 6,9953% $[(-149 : 2130) \times 100]$ или още (1981 : 2130) $\times 100 - 100$.

При анализа на активите специално внимание следва да се обърне на размера, състава, структурата и динамиката на текущите вземания на предприятието.

Необходимата информация за анализа на търговските и други вземания на предприятието, чието финансово състояние анализираме, е представена в таблица 7.

Таблица 7. Търговски и други вземания, класифицирани като краткосрочни вземания

Търговски и други вземания	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хил.лв.	%	хил.лв.	%	хил.лв.	%
1. Вземания от клиенти, в т.ч. вземания по договори с клиенти	348	65,78	295	62,37	53	3,42
2. Вземания по съдебни спорове	28	5,29	25	5,29	3	0,01
3. Присъдени вземания	15	2,84	12	2,54	3	0,30
4. Предоставени аванси и други вземания от доставчици	135	25,52	138	29,18	-3	-3,66
5. Данъци за възстановяване	2	0,38	2	0,42	0	-0,04
6. Други	1	0,19	1	0,21	0	-0,02
Общо търговски и други вземания	529	100,00	473	100,00	56	0,00

Вижда се, че търговските и други вземания за текущата спрямо предходната година са се увеличили с 56 хил.лв., което в относително изражение е увеличение с 11,8393% $[(+56 : 473) \times 100]$ или още (529 : 473) $\times 100 - 100$. Най-голямо увеличение бележат вземанията от клиенти – увеличението в абсолютно изражение е 53 хил.лв. (348 – 295), а в относително изражение то възлиза на 17,9661%

$[(+53 : 295) \times 100$ или още $(348 : 295) \times 100 - 100]$. Това увеличение е по-голямо от увеличението в относително изражение общо на търговските и други вземания.

Анализът на вземанията от клиентите може да се задълбочи и към изследване на възрастовата структура както на редовните (непросрочени) вземания, така и на просрочените вземания от клиенти. За целта са съставени таблици 8 и 9.

Таблица 8. Възрастова структура на редовните (непросрочени) вземания от клиентите, групирани съобразно сроковете за тяхното получаване

Срокове	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хил.лв.	%	хил.лв.	%	хил.лв.	%
1. До 30 дни	278	79,89	187	63,39	91	16,50
2. От 31 до 90 дни	55	15,80	90	30,51	-35	14,70
3. От 91 до 180 дни	15	4,31	18	6,10	-3	-1,79
4. От 181 до 365 дни	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Общо вземания от клиенти до една година	348	100,00	295	100,00	53	0,00

От данните в таблица 7 се вижда, че в състава на редовните вземания от клиенти преобладават тези със срок на получаване в рамките до 30 дни. Техният размер се е увеличил с 91 хил.лв. (278 – 187), което в относително изражение е увеличение с 16,50 пункта (79,89% – 63,39%). Вземанията със срок на получаване от 31 до 90 дни са се намалили с 35 хил.лв. (55 – 90), а в относително изражение намалението им възлиза на 14,70 пункта (15,80% – 30,50%).¹⁸

Таблица 9. Възрастова структура на просрочените вземания от клиенти, считано от датата на възникване на вземането

Срокове	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хил.лв.	%	хил.лв.	%	хил.лв.	%
1. До 30 дни	14	40,00	16	43,24	-2	-3,24
2. От 31 до 90 дни	5	14,29	6	16,22	-1	-1,93
3. От 91 до 180 дни	12	34,29	12	32,43	0	1,85
4. От 181 до 365 дни	2	5,71	2	5,41	0	0,31
5. От 1 до 2 години	2	5,71	1	2,70	1	3,01
6. Над 2 години	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Общо просрочени вземания от клиенти	35	100,00	37	100,00	-2	0,00

¹⁸ Разликата в изчисленията се дължи на закръглянията след десетичната точка.

От данните в таблици 8 и 9 може да се определи относителният дял на просрочените вземания от клиенти в общия размер на вземанията от клиенти към 31 декември на двата периода, както и тяхната динамика за текущия спрямо предходния период.

За 2018 г. този дял възлиза на 12,54% [(37 : 295) x 100], а за 2019 г. – на 10,06% [(35 : 348) x 100]. Вижда се, че е налице намаление на относителния дял на просрочените вземания от клиенти в общия размер на вземанията от клиентите с 2, 48 пункта (10,06% – 12,54%).

За анализа на размера, състава, структурата и динамиката на паричните средства и паричните еквиваленти на предприятието е съставена таблица 10.

Таблица 10. Парични средства и парични еквиваленти

Парични средства и парични еквиваленти	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хил.лв.	%	хил.лв.	%	хил.лв.	%
1. Разплащателни сметки	118	62,77	135	67,16	-17	-4,40
2. Парични средства в каса	32	17,02	30	14,93	2	2,10
3. Парични еквиваленти	8	4,26	6	2,99	2	1,27
4. Срочни банкови депозити	20	10,64	22	10,95	-2	-0,31
5. Блокирани парични средства	10	5,32	8	3,98	2	1,34
Общо парични средства и парични еквиваленти	188	100,00	201	100,00	-13	0,00

Паричните средства и паричните еквиваленти в края спрямо началото на отчетния период (2019 г.) са се намалили с 13 хил.лв. (188 – 201), което в относително изражение възлиза на намаление в размер на 6,4677% [(+13 : 201) x 100 или още (188 : 201) x 100 – 100].

В общия размер на паричните средства и паричните еквиваленти към края и на двата периода преобладават паричните средства в разплащателните сметки и в касата на предприятието.

Един от най-важните въпроси при анализа на финансовото състояние е този за обращаемостта на текущите активи на предприятието.¹⁹ В процеса на осъществяването на дейността

¹⁹ С основание се посочва, че „ускоряването на обращаемостта на оборотния капитал (капиталът, въпльтен в текущи активи – доб. Р.И.) има голямо значение за фирмата (предприятието – доб. Р.И.). Той позволява предприятието да извършва своята стопанска дейност с по-малко капитал и да ползва по-малко средства под формата на кредити от банки, за което ще плаща и по-малки лихви“ (вж. Николов Н., Е. Маринова, „Икономика“, изд. „Princers“, В., 1996, с. 148). По наше мнение, въпросът за обращаемостта на текущите активи е актуален на всички етапи от развитието на предприятията и на икономиката на страната. В подкрепа на това подчертаваме мнението на Кристилина Георгиева, че концепцията на К. Маркс „за кръгооборота и оборота на капитала, е (доб. Р.И.) една от най-малко идеологизирани съставки на марксизма“ (вж. Георгиева К., „Микроикономикс“ – част първа, първо издание, изд. ЕФ „Инвест Кинов“, С., 1991, с. 143; второ издание, 1993, с. 143; трето издание, изд. „Тракия –

средствата на предприятието, вложени в текущи активи, извършват непрекъснат кръгооборот, като преминават от една негова фаза в друга, както и от една в друга конкретна форма на въплъщение. По-бързото осъществяване на кръгооборота на текущите активи изисква по-малки по размер средства, необходими за нормалното осъществяване на дейността на предприятието. По-бавното извършване на този кръгооборот изисква по-голям размер текущи активи, т.е. необходимо е да бъдат ангажирани допълнително средства за осигуряване на нормалната дейност на предприятието.

Показателите, характеризиращи обращаемостта на текущите активи, са: 1) време на обращаемост; 2) коефициент на обращаемост; 3) коефициент на заетост.²⁰ За изчисляването на тези показатели е необходима информация за: средната наличност на краткотрайните активи ($\bar{CA}$)²¹, сумата на оборота (нетните приходи от продажби – NS)²² и дните в периода (D)²³.

М“, 1999, с. 101). Също така Р. Бъчваров – говорител на Националната агенция за приходите към настоящия момент, подчертава, че „данъчните (данъчната администрация – Р.И.) прилагат тайна формула, с чиято помощ залавят данъчни нарушители в зависимост от съотношението на материалните запаси към обема на продажбите.“ (вж. Бъчваров, Р., Банкер Daily, 7 юни 2019 г., www.banker.bg/finansov-dnevnik/read/558634-vsiaka-vtora-proverena-firma-krie-dds). Тук става дума за коефициента на заетост на стоковите запаси. При големи стойности на този коефициент възниква съмнение, че част от декларираните на склад стокови запаси, представени в отчета за финансовото състояние, респ. счетоводния баланс, са продадени по-рано във времето, без те да бъдат документално отразени, а следователно и без да е начислен и отразен в дневника на продажбите данък върху добавената стойност (ДДС) на предприятията, регистрирани по Закона за ДДС. Това означава, че те са представили по-малък размер нетни приходи от продажби, а следователно и приходи, т.е. в годишната данъчна декларация е показана по-малка по размер данъчна основа за облагане с корпоративен данък. Или предприятията не само са скрили ДДС за внасяне, но и корпоративен данък, с което е ошетен бюджетът на страната. Именно използването на коефициента на заетост на материалните запаси (стоковите запаси) в практиката на данъчната администрация показва актуалността, важността и приложимостта на методиката за анализ на обращаемостта на текущите активи, част от които са материалните запаси, на предприятието в съвременните условия.

²⁰ В литературата се предлагат различни показатели за анализ и оценка на оборотния капитал. Например в учебника „Икономика на предприятието“ с автори И. Георгиев, Н. Щерев и Д. Благоев, ИК – УНСС, 2017 г., Д. Благоев на стр. 161 посочва, че е прието за скоростта на оборотния капитал да се съди по броя на оборотите, които той прави за една година, като този показател се изчислява като отношение на годишния размер на продажбите към средногодишния размер на оборотния капитал. Съответно дните за един оборот могат да се изчислят, като 360 дни в годината се разделят на броя на оборотите. Посочва се, че ефективността от използването на оборотния капитал може да се анализира посредством показателите: коефициент на обращаемост (отношение на реализираната продукция за даден период към средния остатък на оборотния капитал за същия период); времетраене на кръгооборота в дни (отношение на дните през периода към коефициента на обращаемост); коефициент на натовареност на оборотния капитал (отношение на средния размер на оборотния капитал към реализираната продукция). По същество това са трите показателя, които ние разглеждаме в настоящата студия. Това наше мнение е изложено и в студията „По въпроса за оборота на капитала и методиката за неговия анализ“, Годишник на ВУАРП, Пловдив, акад. изд. „Талант“, т. VII, 2019, с. 129-186.

²¹ Средната наличност на текущите активи може да се определи като средна аритметична или като средна хронологична величина. По-точен резултат се получава чрез използване на формулата за средна хронологична величина, тъй като се обхваща целият отчетен период, като по този начин се получава един интервален показател. Необходимите данни за изчисляването на средната наличност на текущите активи могат да се вземат от отчета за финансовото състояние, от месечните отчети, от оборотната ведомост или от счетоводните сметки за отчитането на тези активи.

²² Сумата на оборота – това е нетният размер на приходите от продажби. Посочва се в отчета за печалбата/загубата и другия всеобхватен доход на предприятието. За по-кратки периоди могат да се използват данните от счетоводните сметки за отчитане на приходите от продажби.

²³ Дните в периода са, както следва: месец – 30 дни, тримесечие – 90 дни, шестмесечие – 180 дни, година – 360 дни.

Времето на обръщаемост показва продължителността в дни на един кръгооборот,²⁴ извършен от текущите активи на предприятието. Изчислява се по формулата:

$$T = \frac{\overline{CA} \times D}{NS}$$

Скоростта (коефициент) на обръщаемост изразява броя на кръгооборотите, извършени от текущите активи през съответния период от време.²⁵ Изчислява се по формулата:

$$KO = \frac{NS}{\overline{CA}}$$

Коефициентът на заетост показва размера на текущите активи, ангажирани за постигането на един лев нетни приходи от продажби.²⁶ Изчислява се по следната формула:

$$K_z = \frac{\overline{CA}}{NS}$$

За целите на анализа на обръщаемостта на текущите активи на предприятието, чието финансово състояние анализираме, е съставена таблица 11. Средният размер на текущите активи е изчислен като средна аритметична величина, като за целта са използвани данните за текущите активи от отчетите за финансовото състояние на предприятието за 2018 и 2019 г.

²⁴ Според нас, времето на обръщаемост може да се изрази като продължителност на един кръгооборот в дни или продължителност на един оборот в дни. Това е така, защото оборотите се състоят от множество кръгообороти, извършени от капитала, респ. от активите. В изложението, при изясняването на показателите за анализ и оценка на обръщаемостта на капитала, респ. активите, се употребяват като равностойни и двата термина – кръгооборот и оборот.

²⁵ Според някои автори „под скорост на обръщението трябва да се разбира времето, през което оборотният капитал от парична форма преминава през трите фази на възпроизводствения процес и отново се връща в изходната си форма – пари (парична форма – Р.И.). Колкото по-висока е скоростта, с толкова по-малко средства предприятието осъществява дейността си.“ Тук, поне според нас, по-скоро става дума за показателя „време на обръщаемост“, вж. Георгиев И., Н. Щерев, Д. Благов, „Икономика на предприятието“, С., ИК – УНСС, 2017, с. 161.

²⁶ Считаме за правилно показателят да се изрази по този начин. Основанието за това е действието на принципа на начисляването при признаването, оценяването и представянето на позициите във финансовите отчети на предприятието. Съобразно този принцип приходите на предприятието, в т.ч. и нетните приходи от продажби, могат да съществуват под формата на парични средства (когато моментите на признаването на прихода и получаването на паричните средства съвпадат) или под формата на текущи вземания (когато признаването на прихода предхожда получаването на паричните средства за същия приход). При анализа на обръщаемостта на текущите активи става дума за нетните приходи от продажби на продукция, стоки и услуги, независимо от тяхната форма на проявление – парични средства или вземания от клиенти.

Таблица 11. Обращаемост на текущите активи

Показатели	2019 г.	2018 г.	Отклонение
I. Изходни данни, хиЛ.ЛВ.:			
1. Среден размер на текущите активи	2751	2770	-19
2. Нетен размер на приходите от продажби	41265	39888	1377
II. Допълнително изчислени показатели:			
1. Продължителност на един оборот, дни (п.1 x 360) : п.2	24	25	-1
2. Скорост на обращаемост, оборота (п.2 : п.1)	15	14,4	0,6
3. Коефициент на заетост на текущите активи, лв. (п.1 : п.2)	0,0667	0,0694	-0,0028
4. Процент на средния размер на текущите активи, %	99,3141	-	-
5. Процент на нетните приходи от продажби, %	103,4522	-	-
6. Освободени текущи активи, хиЛ.ЛВ. [(п.4 – п.5) x п.1 за 2019 г.] : 100	-114,6254		

В таблица 11 са изчислени и показателите за анализ на обращаемостта на текущите активи на предприятието, както и процентите на средния размер на текущите активи и на нетния размер на приходите от продажби за текущата спрямо предходната година.²⁷ От данните в таблицата се вижда, че продължителността на един оборот на текущите активи за 2019 г. спрямо 2018 г. се е намалила с един ден (24 дни – 25 дни). Това означава, че е постигнато ускоряване на обращаемостта на текущите активи. Този извод се потвърждава и от увеличението на скоростта на обращаемост с 0,6 оборота (15 – 14,4), което означава, че за текущата спрямо предходната година текущите активи са извършили 0,6 оборота повече. Същевременно с това коефициентът на заетост на текущите активи се е намалил с 0,0028 лв. (0,0667 – 0,0694).

Като резултат от ускоряването на обращаемостта са освободени средства на предприятието, въплътени в текущи активи. От практическа гледна точка е удобно размерът на освободените текущи активи да се установява посредством процентите на средния размер на текущите активи и на нетните приходи от продажби. От изчисленията в таблица 11 се вижда, че за предходната спрямо текущата година процентът на текущите активи възлиза на 99,3141 [(2751 : 2770) x 100], а този на нетните приходи от продажби – на 103,4522 [(41265 : 39888) x 100]. По-малкият процент на средния размер на текущите активи в сравнение с този на нетните приходи от продажби показва, че с относително по-малко средства, вложени в текущи активи, са постигнати нетните приходи от продажби за текущата 2019 г.

²⁷ Изчисленията във всички таблици са направени на EXCEL.

Размерът на освободените текущи активи може да се изчисли, като разликата между процентите на текущите активи и на нетните приходи от продажби се умножи с размера на текущите активи за предходния период. В случая този процент възлиза на 114,6254 хил.лв. $[(99,3141 - 103,4522) \times 2770] : 100 = (-4,1381 \times 2770) : 100$, т.е. точно толкова, колкото са еднодневните нетни приходи от продажби (еднодневен оборот) за текущия отчетен период 2019 г. – 114,625 хил.лв. (41265 хил.лв. : 360) Това е така, тъй като обращаемостта на текущите активи се е ускорила с един ден. Това означава, че за текущата година предприятието е разполагало със свободни текущи активи в размер на 114,6254 хил.лв., които то е имало възможността да инвестира в други дейности, проекти и т.н., с което да увеличи печалбата от целокупната си дейност.

Факторите, които оказват влияние върху ускоряването (респ. забавянето) на обращаемостта на текущите активи, са: 1) промените в сумата на оборота (нетните приходи от продажби) и 2) промените в средната наличност на текущите активи.

За да се установи влиянието на факторите, е необходимо предварително да се определи условна обращаемост в дни при средна наличност на текущите активи от предходния отчетен период (в случая 2018 г.) и сума на нетните приходи от продажби за текущия отчетен период (в случая 2019 г.). По данните в таблица 11 се установява, че условната продължителност в дни на един оборот на текущите активи е:

$$T^{usl.} = \frac{2770 \times 360}{41265} = 24,1658 \text{ дни}$$

Разликата между така изчислената условна обращаемост и продължителността в дни на един оборот на текущите активи от предходната година показва влиянието на промените в сумата на оборота (нетният размер на приходите от продажби) за текущата спрямо предходната година, т.е.:

24,1658 дни – 25 дни = -0,8342 дни ускоряване на обращаемостта на текущите активи в резултат от увеличението на сумата на оборота (нетните приходи от продажби) с 1377 хил.лв. (41265 – 39888).

Така получените дни на ускоряване на обращаемостта на текущите активи се умножават по еднодневния оборот за текущата година. Като резултат се получава размерът на освободените текущи активи в резултат от увеличението на сумата на оборота, т.е.:

$(-0,8342 \text{ дни}) \times 114,6250 \text{ хил.лв.} = -95,6202 \text{ хил.лв.}$ освободени текущи активи.

Влиянието на промените в средната наличност на текущите активи се определя от разликата между дните на обращаемост на текущите активи за текущата година и изчислената по-горе условна обращаемост, т.е.:

$24 - 24,1658 = -0,1658$ дни ускоряване на обращаемостта в резултат на намалението на средната наличност на текущите активи с 19 хил.лв.

(2751 – 2770). Така определените дни се умножават с еднодневния оборот за текущата година:

$(-0,1658) \times 114,6250 \text{ хил.лв.} = -19,0048 \text{ хил.лв.}$ освободени средства.²⁸

Или общо, в резултат на влиянието на промените в сумата на оборота и на промените в средната наличност на текущите активи обращаемостта на тези средства на предприятието се е ускорила с един ден $[(-0,8342 \text{ дни}) + (-0,1658 \text{ дни})]$, в резултат на което са освободени текущи активи в размер на 114,6250 хил.лв. $[(-95,6202) + (-19,0048)]$.

Насоката и степента на влияние на промените в сумата на оборота (нетните приходи от продажби) и на промените в средната наличност на текущите активи следва да се установяват за всеки отделен вид от състава на тези средства. На практика това е необходимо, тъй като зад общото ускоряване, респ. забавяне на обращаемостта на текущите активи могат да се крият различни положително и отрицателно влияещи фактори, които водят до промени в сумата на оборота и в средната наличност на текущите активи. Анализът следва да се задълбочи към разкриването на факторите и към установяването на посоката и степента на тяхното влияние върху обращаемостта на отделните групи и видове от състава на текущите активи.

Важността на въпроса за ускоряването на обращаемостта на текущите активи на предприятието показва по същество непреходната актуалност и на въпроса за конкретните пътища за постигането на това. Те са различни и са свързани с конкретните особености на дейността на предприятието, като например: подобряване на структурата на производствения капитал; оптимизиране на размерите на суровините и материалите при осигуряване нормалното протичане на вътрешните бизнес процеси по производството на продукцията; намаляване разходите на материали за единица изделие (оптимизиране на разходните норми), без да се влошава качеството на продукцията; оптимизиране времетраенето на производствения цикъл (внедряване на нови производствени технологии; усъвършенстване на организацията на производствения процес и труда); подобряване качеството и конкурентоспособността на продукцията; увеличаване производството и продажбите на продукцията; подобряване на търговската дейност и на взаимоотношенията с клиентите; намаляване на вземанията и преди всичко на вземанията от клиентите; съкращаване на периода на събиране на вземанията от клиентите; формиране на система от финансови и нефинансови показатели за анализ на клиентската база и др.

б) анализ на собствения капитал и пасивите на предприятието

Инвестираният в дейността на предприятието капитал може да се анализира и оценява от различни гледни точки, като например: 1) според източниците на формиране – капиталът се разграничава на

²⁸ При работа с голяма точност резултатът за влиянието на втория фактор изразява отклонението на средната наличност на текущите активи за текущата в сравнение с предходната година.

собствен и привлечен; 2) според времето и начина на пренасяне и възвръщане на капитала в първоначалната му форма – капиталът се групира на основен и оборотен; 3) според продължителността на функциониране в дейността на предприятието – капиталът се разграничава на постоянен и краткосрочен оборотен капитал.

За анализа на размерите, състава, структурата и динамиката на собствения капитал и на пасивите на предприятието е съставена таблица 12.

Таблица 12. Размер, състав, структура и динамика на собствения капитал и пасивите на предприятието

Собствен капитал и пасиви	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хил.лв.	%	хил.лв.	%	хил.лв.	%
Собствен капитал						
1. Основен акционерен капитал	16000	64,76	16000	64,61	0	0,15
2. Резерви	1200	4,86	1200	4,85	0	0,01
3. Неразпределена печалба	114	0,46	537	2,17	-423	-1,71
Общо собствен капитал	17314	70,07	17737	71,62	-423	-1,55
Пасиви						
I. Нетекущи пасиви (задължения)						
1. Дългосрочни банкови заеми	3500	14,17	3800	15,34	-300	-1,18
2. Задължения по лизинг	1120	4,53	1118	4,51	2	0,02
3. Задължения към персонала при пенсиониране	90	0,36	112	0,45	-22	-0,09
Общо нетекущи пасиви	4710	19,06	5030	20,31	-320	-1,25
II. Текущи пасиви (задължения)						
1. Краткосрочни банкови заеми	1200	4,86	1300	5,25	-100	-0,39
2. Търговски задължения	615	2,49	420	1,70	195	0,79
3. Задължения към свързани лица	25	0,10	15	0,06	10	0,04
4. Задължения за данъци	212	0,86	189	0,76	23	0,09
5. Задължения към персонала	412	1,67	50	0,20	362	1,47
6. Задължения към социалното осигуряване	60	0,24	10	0,04	50	0,20
7. Други текущи задължения	160	0,65	13	0,05	147	0,60
Общо текущи пасиви	2684	10,86	1997	8,06	687	2,80
Общо пасиви	7394	29,93	7027	28,38	367	1,55
Общо собствен капитал и пасиви	24708	100,00	24764	100,00	-56	0,00

По данните в таблицата се установява, че капиталът на предприятието (собствен капитал и пасиви) се е намалил с 56 хил.лв. (24708 – 24764) под влияние на намалението на собствения капитал с 423 хил.лв. (17314 – 17737) и на увеличението на пасивите (привлечения капитал) с 367 хил.лв. (7394 – 7027). Намалението на собствения капитал в относително изражение възлиза на 2,3848% $[(-423 : 17737) \times 100]$ или $(17314 : 17737) \times 100 - 100$, а увеличението на привлечения капитал – на 5,2227% $[(+367 : 7027) \times 100]$ или $(7394 : 7027) \times 100 - 100$.

Анализът на структурата на капитала и на нейната динамика позволява да се даде оценка и да се набележат мерки за подобряване на капиталовата структурата на предприятието. Необходимата за този анализ информация е систематизирана в таблица 13. В таблицата са изчислени стойностите на допълнителните показатели, необходими за анализа.

Таблица 13. Структура на капитала

Показатели	31.XII.2019 г.	31.XII.2018 г.	Отклонение
I. Изходни данни, хил.лв.:			
1. Собствен капитал	17314	17737	-423
2. Пасиви (привлечен капитал), в т.ч.:	7394	7027	367
а) нетекущи пасиви (задължения)	4710	5030	-320
3. Общо собствен капитал и пасиви	24708	24764	-56
II. Допълнително изчислени показатели:			0
4. Коефициент на автономност, лв. (п.1 : п.3)	0,70	0,72	-0,02
5. Коефициент на финансова зависимост, лв. (п.2 : п.3)	0,30	0,28	0,02
6. Коефициент на финансова автономност, лв. (п.1 : п.2)	2,34	2,52	-0,18
7. Коефициент на задлъжнялост, лв. (п.2 : п.1)	0,43	0,40	0,03
8. Постоянен капитал, хил.лв. (п.1 + п.2а)	22024	22767	-743
9. Коефициент на постоянния капитал, лв. (п.8 : п.3)	0,89	0,92	-0,03

Капиталовата структура на предприятието може да се анализира в три направления: 1) анализ на общата структура на капитала; 2) анализ на структурата на собствения капитал; 3) анализ на структурата на привлечения капитал.

Първоначално се анализира и оценява общата структура на капитала на предприятието. За целта могат да се използват следните относителни показатели – коефициентите на: 1) автономност; 2) финансова зависимост 3) финансова автономност; 4) задлъжнялост; 5) постоянния капитал.

Коефициентът на автономност показва относителния дял на собствения капитал в целия инвестиран капитал. По данните в таблица 12 се вижда, че коефициентът на автономност бележи намаление в размер на 0,02 лв. (0,70 – 0,72). Пряко свързан с този коефициент е коефициентът на финансова зависимост, който бележи увеличение от 0,02 лв. (0,30 – 0,28). Показва относителния дял на привлечения капитал в целия инвестиран капитал в дейността на предприятието.

Коефициентът на финансова автономност се изчислява като отношение на собствения към привлечения капитал и показва степента на покритие на привлечения от предприятието капитал със собствени средства. Коефициентът на финансова автономност в края спрямо началото на отчетния период бележи намаление в размер на 0,18 лв. (2,34 – 2,52). Логично това намаление е свързано и с увеличението на коефициента на задлъжнялост с 0,03 лв. (0,43 – 0,40). Коефициентът на задлъжнялост се изчислява като отношение на привлечения към собствения капитал и показва размера на привлечения капитал, съответстващ на един лев собствен капитал.

Постоянният капитал е израз на продължително и постоянно функциониращите средства в дейността на предприятието. Неговият размер се определя, като от сумата на нетекущите и текущите активи се приспадат текущите пасиви (задължения). Показателят може да се определи и като сума от размерите на собствения капитал и на нетекущите пасиви (задължения). Основно изискване при формиране на капиталовата структура на всяко предприятие е размерът на постоянния капитал да превишава този на нетекущите активи. Ако това изискване не е спазено, то предприятието използва краткосрочни източници (задължения) за формиране на част от нетекущите си активи. Тъй като нетекущите активи са бавноликвидни, то това може да доведе до невъзможността предприятието своевременно да погасява текущите си задължения и да изпадне в ликвидна криза и неплатежоспособност.

На второ място се анализира и оценява структурата на собствения капитал. Собственият капитал се определя като абстрактна величина, която изразява притежанието (претенциите) на собствениците върху имуществото на предприятието, материализирано в конкретна форма на съществуване. Собственият капитал на предприятието се разглежда и като остатъчна величина от признатите активи след приспадане на признатите пасиви.²⁹

Структурата на собствения капитал може да се анализира и оценява в два аспекта. Първият от тях е според елементите от състава на собствения капитал. За целите на анализа е съставена таблица 14.

²⁹ Постановление 46/21.03.2005 г. за приемане на НСС, изм., ДВ, бр. 3/12.01.2016 г.

Таблица 14. Размер, състав, структура и динамика на собствения капитал

Активи	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	ХИЛ.ЛВ.	%	ХИЛ.ЛВ.	%	ХИЛ.ЛВ.	%
1. Основен акционерен капитал	16000	92,41	16000	90,21	0	2,20
2. Резерви	1200	6,93	1200	6,77	0	0,17
3. Неразпределена печалба, в т.ч.:	114	0,66	537	3,03	-423	-2,37
а) неразпределена печалба	55	0,32	492	2,77	-437	-2,46
б) текуща печалба	59	0,34	45	0,25	14	0,09
Общо собствен капитал	17314	100,66	17737	103,03	-423	-2,37

По данните от таблицата могат да се проследят отклоненията, които са настъпили в отделните елементи от състава на собствения капитал както в абсолютно, така и в относително изражение.

Аналитичен интерес представлява структурата на собствения капитал според продължителността на неговото участие в стопанския оборот на предприятието. От тази гледна точка собственият капитал може да се разграничи на основен и оборотен. Собственият основен капитал е въплътен в нетекущите активи на предприятието. Неговият размер се определя като разлика между нетекущите активи и нетекущите пасиви. Собственият оборотен капитал е въплътен в текущите активи и пренася изцяло стойността си в стойността на готовия продукт в рамките на един отчетен период (календарна година), като по този начин губи напълно потребителната си стойност.

Нетният оборотен капитал може да се определи, като от постоянния капитал (собствен капитал и нетекущи пасиви) се приспадат нетекущите активи на предприятието. Неговият размер може да се определи и като разлика между текущите активи и текущите пасиви (задължения) на предприятието.

От гледна точка на финансовата стабилност предприятието трябва да разполага с нетен оборотен капитал. Ако то не разполага с нетен оборотен капитал, е необходимо някои активи (например от състава на нетекущите активи) бързо да бъдат превърнати в парични средства с цел погасяване на неговите текущи задължения. В стопанската практика подобно действие не винаги е възможно, а ако е налице подобна възможност, то тя обикновено се извършва при неблагоприятни за предприятието условия и е обективна предпоставка за поява на риск от търговска несъстоятелност.

Информацията, необходима за анализа на структурата на собствения капитал от гледна точка на продължителността на неговото участие в стопанския оборот на предприятието, е систематизирана в таблица 15.

Таблица 15. Структура на собствения капитал

Показатели	31.XII.2019 г.	31.XII.2018 г.	Отклонение
I. Изходни данни, хил.лв.:			
1. Собствен капитал	17314	17737	-423
2. Нетекущи активи	22010	21960	50
3. Нетекущи пасиви (задължения)	4710	5030	-320
4. Текущи активи	2698	2804	-106
5. Текущи пасиви (задължения)	2684	1997	687
6. Постоянен капитал	22024	22767	-743
II. Допълнително изчислени показатели:			
7. Собствен основен капитал, хил.лв. (п.2 – п.3)	17300	16930	370
8. Собствен оборотен капитал, хил.лв. (п.1 – п.7)	14	807	-793
9. Нетен оборотен капитал, хил.лв.(п.4 – п.5)	14	807	-793
10. Коефициент на финансиране на нетекущите активи, лв. (п.6 : п.2)	1,0006	1,0367	-0,0361
11. Коефициент на финансиране на текущите активи, лв. (п.9 : п.4)	0,0052	0,2878	-0,2826

По данните от таблица 15 се вижда, че собственият основен капитал за текущия спрямо предходния период се е увеличил с 370 хил.лв. (17300 – 16930), което в относително изражение възлиза на увеличение от 2,1855% $[(+370 : 16930) \times 100]$ или $(17300 : 16930) \times 100 - 100$.

Собственият оборотен капитал към края на текущия отчетен период е твърде малък по размер и в сравнение с края на предходния отчетен период неговата величина се е намалила със 793 хил.лв. (14 – 807). Това намаление в относително изражение възлиза на 98,2652% $[(-793 : 807) \times 100]$ или още $(14 : 807) \times 100 - 100$.

От данните в таблица 15 се вижда също така, че размерите на собствения оборотен капитал и на нетния оборотен капитал съвпадат. Това означава, че е изпълнено т.нар. златно правило за финансиране на бизнеса³⁰ – при положение че всички дългосрочни задължения са използвани като източник за формиране на нетекущите активи, нетният оборотен капитал по същество изразява собствените оборотни средства (собствения оборотен капитал) на предприятието.

³⁰ Вж. Чуков, К. „Финансово-стопански анализ“, София, УИ „Стопанство“, 2011 г., с. 167. Цит. Данаилов, Д., „Фирмен финансов мениджмънт“, С., ИК Люрен, 1994 г., с. 110.

От гледна точка на финансовата стабилност е необходимо и полезно да се изчисляват коефициентите на финансиране на нетекущите и на текущите активи на предприятието. Коефициентът на финансиране на нетекущите активи се изчислява като отношение на постоянния капитал към величината на нетекущите активи. По данните в таблица 15 се вижда, че коефициентът на финансиране на нетекущите активи има твърде малки стойности, като в края на текущия спрямо края на предходния период той се е намалил с 0,0361 лв. (1,0006 – 1,0367). Това означава, че всеки един лев нетекущи активи се финансира с 0,0361 лв. по-малко постоянен капитал. Именно от гледна точка на финансовата стабилност на предприятието коефициентът на финансиране на нетекущите активи трябва да бъде по-голям от единица. Ако този коефициент е по-малък от единица, това означава, че част от нетекущите активи са финансирани с краткосрочни капиталови източници. Коефициентът на финансиране на текущите активи също има твърде малки стойности. В края на текущия отчетен период спрямо неговото начало (края на предходния отчетен период) коефициентът на финансиране на текущите активи се е намалил с 0,2826 лв. (0,0052 – 0,2878).

Структурата на собствения капитал, според продължителността на неговото участие в стопанския оборот на предприятието, е обобщена в таблица 16.

Таблица 16. Структура на собствения капитал

Активи	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хил.лв.	%	хил.лв.	%	хил.лв.	%
1. Собствен основен капитал	17300	99,92	16930	95,45	370	4,47
2. Собствен оборотен капитал	14	0,08	807	4,55	-793	-4,47
Общо собствен капитал	17314	100,00	17737	100,00	-423	0,00

От данните в таблицата се вижда, че собственият основен капитал се е увеличил с 4,47 пункта (99,92% – 94,45%), а намалението на собствения оборотен капитал възлиза на 4,47 пункта (0,08 – 4,55).

На трето място се анализира и оценява структурата на привлечения капитал. Необходимата за този анализ информация е систематизирана в таблица 17.

Таблица 17. Структура на привлечения капитал (пасивите)

Показатели	31.XII.2019 г.	31.XII.2018 г.	Отклонение
I. Изходни данни, хил.лв.:			
1. Нетекущи (дългосрочни) задължения	4710	5030	-320
2. Текущи (краткосрочни) задължения	2684	1997	687
3. Общо задължения	7394	7027	367
4. Парични средства и парични еквиваленти	188	201	-13
5. Собствен капитал	17314	17737	-423
II. Допълнително изчислени показатели:			0
6. Нетен дългов капитал, хил.лв. (п.3 – п.4)	7206	6826	380
7. Коефициент на задлъжнялост на база нетен дългов капитал, лв. (п.6 : п.5)	0,4162	0,3848	0,0313
8. Дял на нетекущите задължения в общия размер на задълженията, лв. (п.1 : п.3)	0,6370	0,7158	-0,0788
9. Дял на текущите задължения в общо задълженията, лв. (п.2 : п.3)	0,3630	0,2842	0,0788
10. Коефициент на стабилност, лв. (п.1 : п.2)	1,7548	2,5188	-0,7639
11. Коефициент на финансово напрежение, лв. (п.2 : п.1)	0,5699	0,3970	0,1728

Нетният дългов капитал се определя, като от общата сума на задълженията (пасивите) се приспадне сумата на паричните средства и паричните еквиваленти. Характеризира способността на предприятието да покрива своите задължения с активи в непарична форма. От данните в таблица 17 може да се направи изводът, че нетният дългов капитал се е увеличил с 380 хил.лв. (7206 – 6826). В относително изражение увеличението възлиза на 5,5670% [(+380 : 6826) x 100 или (7206 : 6826) x 100 – 100].

Делът на нетекущите задължения в общия размер на задълженията на предприятието се е намалил с 0,0788 лв. (0,6370 – 0,7158), а този на текущите задължения се е увеличил със същия размер от 0,0788 лв. (0,3630 – 0,2842). Тези резултати показват, че е налице едно увеличение на финансовото напрежение по време на дейността на предприятието през текущия отчетен период. Този извод се потвърждава и от показателите „Коефициент на стабилност“ и „Коефициент на финансово напрежение“.

Коефициентът на стабилност се изчислява като отношение на нетекущите задължения към текущите задължения. В края спрямо началото на текущия отчетен период този коефициент се е намалил с 0,7639 лв. (1,7548 – 2,5188).

Коефициентът на финансово напрежение се изчислява като отношение на текущите към нетекущите задължения. За анализирания период от време коефициентът на финансово напрежение се е увеличил с 0,1728 лв. (0,5699 – 0,1728). Това означава, че в края спрямо началото на отчетния период на всеки един лев нетекущи (дългосрочни) задължения се падат с 0,1728 лв. в повече текущи задължения. Това показва, че се е повишило финансовото напрежение по време на отчетния период. Този извод се потвърждава чрез следните изчисления. Темпът на намаление на нетекущите (дългосрочни) задължения възлиза на 6,3618% $[(-320 : 5030) \times 100]$, а темпът на увеличение на текущите (краткосрочни) задължения е 34,4016%. Това означава, че през текущата година предприятието осъществява дейността си с по-голям относителен размер краткосрочен привлечен капитал. Използването на краткосрочен привлечен капитал в дейността следва да бъде свързано с непрекъснат анализ на падежите на съответните краткосрочни задължения (напр. към доставчиците, към персонала, за данък върху добавената стойност, за данъци по закона за данъци върху доходите на физически лица, за социални и здравни осигуровки, за краткосрочни заеми и др.), погасяването на краткосрочните задължения в срок и т.н.

Анализът на задълженията (пасивите) на предприятието може да се задълбочи, като се изследват размерът, съставът, структурата и динамиката на отделните видове краткосрочни задължения. Например за целите на анализа могат да се съставят таблици 18 и 19, в които са посочени съответно текущите задължения за данъци и другите текущи задължения на предприятието за отчетния период.

Таблица 18. Текущи задължения за данъци за отчетния период

Видове задължения	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хил.лв.	%	хил.лв.	%	хил.лв.	%
1. Данък върху добавената стойност	112	52,83	118	62,43	-6	-9,60
2. Корпоративен данък	18	8,49	20	10,58	-2	-2,09
3. Данък върху доходите на физически лица	55	25,94	34	17,99	21	7,95
4. Еднократни данъци върху разходите	27	12,74	17	8,99	10	3,74
Общо задължения за данъци	212	100,00	189	100,00	13	0,00

Таблица 19. Други текущи задължения
за отчетния период

Видове задължения	31.XII.2019 г.		31.XII.2018 г.		Отклонение	
	хиЛ.ЛВ.	%	хиЛ.ЛВ.	%	хиЛ.ЛВ.	%
1. Задължения за възстановяване на клиенти	21	13,13	2	15,38	19	-2,26
2. Дължими търговски отстъпки по доставка на материали и стоки	25	15,63	5	38,46	20	-22,84
3. Пасиви по договори с клиенти	36	22,50	2	15,38	34	7,12
4. Авансови плащания от клиенти по доставка	68	42,50	3	23,08	65	19,42
5. Задължения към акционери	10	6,25	1	7,69	9	-1,44
Общо други текущи задължения	160	100,00	13	100,00	73	0,00

По данните от последните две таблици могат да се установяват отклоненията по видове краткосрочни задължения както в абсолютно, така и в относително изражение. Въз основа на резултатната аналитична информация мениджмънтът може да взема изпреварващи решения за постигането и поддържането на стабилни нива на ликвидността и платежоспособността на предприятието.

в) анализ на активно-пасивните съотношения

Важни обекти на анализа в общата методика за анализ на финансовото състояние на предприятието са ликвидността и платежоспособността. Целта на анализа е да се установи степента на покритие на текущите задължения на предприятието с налични бързоликвидни активи към определен момент (датата на съставяне на финансовия отчет).³¹ Кредиторите проявяват определен интерес към възможностите на предприятието да погасява в срок своите текущи задължения. Това поражда актуалността на въпросите, свързани с ликвидността и платежоспособността на всяко предприятие.

В литературата има становище, което ние споделяме, а именно „в краткосрочен план тази възможност (за обслужване на текущите задължения – доб. Р.И.) се нарича „ликвидност“, а в дългосрочен – „финансова задължнялост.“³²

Ликвидността на предприятието може да се анализира в два аспекта. Първият от тях е като самостоятелен обект на анализа, т.е. като резултативен показател, а вторият – като фактор, влияещ

³¹ В състава на текущите задължения се включва и частта от нетекущите задължения, която по време на текущия отчетен период се трансформира в текущи задължения.

³² Петров, П. „Практически анализ на финансовите отчети. Концепции и примери“, С., „Сиела Норма“ АД, 2014 г., с. 126-127.

непосредствено върху промените в рентабилността на база активи. При анализирането и оценяването на ликвидността като резултативен показател мениджмънтът следва да изработва и прилага мерки за поддържане на равновесие между текущите активи и текущите задължения на предприятието. Според нас тези мерки следва да бъдат насочени в две направления. Първото от тях е по отношение на средните срокове на плащане на текущите задължения и на събираемост на вземанията от клиентите. Подкрепяме становището, че „средният срок за изплащане на текущите задължения (трябва – доб. Р.И.) да не е много по-малък от средния срок за изплащане, предоставен на дебиторите, и времето, необходимо за продажба на запасите.“³³ За целта е необходимо да се постигне балансираност между сроковете на погасяване на текущите задължения и на получаване на вземанията от клиентите, което може да осигури „безпрепятственото функциониране на фирмата (предприятието – бел. Р.И.) (...) когато на всеки срок на погашение на задължения тя разполага с достатъчно ликвидни средства.“³⁴ Второто направление е по отношение на величините на текущите активи и на текущите задължения. Едно предприятие ще стои на „здравите финансови основи, когато сумата на краткотрайните (текущите – бел. Р.И.) активи (леснообръщаеми активи) винаги надвишава сумата на дълговете (текущите задължения – бел. Р.И.) поне с 5-10%.“³⁵

Ликвидността на предприятието може да се анализира и оценява посредством система от абсолютни и относителни показатели, стойностите на които се изчисляват по данни от отчета за финансовото състояние, респ. счетоводния баланс. Освен към датата на финансовия отчет за целите на анализа и управлението на ликвидността може да се изчислява и средната за изследвания период ликвидност, като се използват данните от тримесечните и месечните счетоводни баланси, от оборотната ведомост или от счетоводните сметки за отчитане на отделните видове текущи (краткотрайни) активи и текущи (краткосрочни) задължения на предприятието.³⁶

Абсолютен показател за анализ на ликвидността на предприятието е нетният оборотен капитал. Както беше посочено, неговият размер се определя като разлика между текущите активи и текущите задължения на предприятието. Следователно нетният оборотен капитал е част от постоянните източници за финансиране на дейността на всяко предприятие – онази част, която се използва за финансирането на неговите оборотни средства – текущите активи. За да е ликвидно едно предприятие, то трябва да разполага с нетен оборотен капитал. Това е един от критериите за постигането и поддържането на финансова стабилност на предприятието, а оттам и на финансово равновесие, разглеждано като система от три взаимосвързани помежду си елемента: финансова стабилност, ликвидност и рентабилност.

³³ Николов, Н. „Финансови отношения“, С., „26 февруари“, 1992 г., с. 8.

³⁴ Пак там, с. 9.

³⁵ Пак там, с. 9.

³⁶ Вж. Иванова, Р. „Анализ на рентабилността на активите на предприятието (на примера на промишлени предприятия)“, С., ИК-УНСС, 2020 г., с. 132.

Относителните показатели за анализ и оценка на ликвидността на предприятието са коефициентите на: обща, бърза, незабавна и абсолютна ликвидност; ликвидност на приходите и ликвидност на капитала, интервалния измерител и др.³⁷

Коефициентът на обща ликвидност³⁸ се изчислява като отношение между величините на текущите активи и текущите задължения на предприятието. При положение че „неговата стойност е равна или по-голяма от единица (...) (предприятието – доб. Р.И.) покрива изцяло краткосрочните (текущите – бел. Р.И.) си задължения с наличните си краткотрайни (текущи – бел. Р.И.) активи.“³⁹ Считаме, че коефициентът на обща ликвидност следва да има стойности около две, т.е. текущите активи да покриват около два пъти текущите задължения на предприятието.

Коефициентът на бърза ликвидност се определя като отношение на сумата от текущите вземания⁴⁰, краткосрочните финансови активи и паричните средства към текущите задължения на предприятието.

Коефициентът на незабавна ликвидност се изчислява като отношение на сумата от краткосрочните финансови активи и паричните средства към текущите задължения на предприятието. В числителя на този коефициент освен паричните средства се включват и „краткосрочните финансови активи, предназначени за търгуване на първичен борсов пазар, които могат бързо да се трансформират в парични средства.“⁴¹

Коефициентът на абсолютна ликвидност представлява отношение на паричните средства към текущите задължения на предприятието.

Считаме, че ликвидността на предприятието следва да се анализира и оценява, като се изчисляват стойностите на всички посочени по-горе показатели. Така например, ако коефициентът на обща ликвидност има стойности, значително по-големи от 2, то това може да е индикатор за забавянето на обращаемостта на текущите активи. Но при положение че стойностите на този коефициент са по-малки от единица, това може да е показател за недостиг от текущи (бързообръщаеми) активи за покриване на текущите задължения на предприятието. При изчисляването на коефициента на бърза ликвидност не се вземат под внимание материалните запаси, които са най-труднообръщаемите и най-трудноликвидните активи от състава на текущите активи. По този начин при изчисляването на ликвидността на предприятието се игнорират останалите на склад материали, които трудно биха могли да се продадат, останалите непродадени, поради различни причини, продукцията и/или стоки. Така чрез коефициента на

³⁷ По въпроса за относителните показатели за анализ на ликвидността на предприятието вж. Чуков, К., Р. Иванова, „Финансово-стопански анализ“, С., ИК – УНСС, 2019 г., с. 329-338; с. 384-385.

³⁸ Известен още като коефициент на пълна ликвидност или коефициент на покритие.

³⁹ Начкова, М. „Актуални проблеми на анализа на ликвидността на застрахователите“, доклад, XVIII Международна научна конференция „Мениджмънт и инженеринг’ 20“, Технически университет – София, Стопански факултет, Созопол, 13-16.09.2020 г., с. 589-599.

⁴⁰ М. Начкова посочва, което поне според нас е правилано, че от състава на текущите вземания следва да се изключат трудносьбираемите и несъбираемите вземания, вж. Начкова, М., цит. труд, с. 589-599.

⁴¹ Начкова М., цит. труд, с. 589-599.

бърза ликвидност се постигат две „допълнителни цели: 1. В определена степен се игнорират отрасловите различия в използваните материали, съответно – възможността за анализ на тяхната ликвидност се унифицира (създават се обективни възможности за сравнителен анализ на ликвидността на предприятията от отделните отрасли, както и за междуотраслови сравнения на ликвидността на предприятията – доб. моя Р.И.); 2. Разкриват се потенциални проблеми, свързани с презапасяване (с материали – доб. Р.И.).“⁴² Стойностите на коефициента на незабавна ликвидност дават възможност за оценяване на ликвидността на предприятието в случаите, когато е налице съществен риск от несъбираемост на вземанията. В тези случаи различните кредитори (банки, доставчици, бюджет и т.н.) могат да разчитат само на най-бързо ликвидните активи – краткосрочните инвестиции и паричните средства, за да могат да съберат своите вземания от предприятията. Коефициентът на абсолютна ликвидност дава информация за възможността на предприятието да погасява текущите си задължения с наличните парични средства, с които то разполага.

Коефициентът на ликвидност на приходите се определя като отношение на нетния размер на паричните средства⁴³ към нетния размер на приходите от продажби⁴⁴. Показва размера на нетните парични средства, падащи се на един лев нетни приходи от продажби.

Коефициентът на ликвидност на капитала (K_{lk}) се изчислява като отношение на нетния размер на паричните средства (PS_{nr}) към инвестирания капитал (K):

$$K_{lk} = \frac{PS_{nr}}{K}$$

Чрез метода на детерминираното факторно моделиране може да се изведе модел за анализ на ликвидността на капитала, който е удобен за използване в практиката:

$$K_{lk} = \frac{PS_{nr}}{K} = \frac{PS_{nr}}{O} \times \frac{O}{K} = K_{lp} \times K_o$$

където:

O е нетният размер на приходите от продажби;

K_{lp} – коефициентът на ликвидност на приходите;

K_o – коефициентът (скоростта) на обращаемост на капитала, който се изчислява като отношение на нетния размер на приходите от продажби към инвестирания капитал.

⁴² Петров, П. „Практически анализ на финансовите отчети. Концепции и примери“, С., „Сиела Норма“ АД, 2014 г., с. 129.

⁴³ Нетният размер на паричните средства се определя, като към наличността от парични средства се прибавят текущите вземания и се приспадат текущите задължения на предприятието.

⁴⁴ Тук става дума за общия нетен размер на приходите от продажби на продукцията, стоки и/или услуги.

Следователно коефициентът на ликвидност на капитала може да се определи и като произведение между ликвидността на приходите и коефициента на обращаемостта на капитала. Оттук следва, че върху изменението на ликвидността на капитала влияние оказват два фактора: 1) промените в коефициента на ликвидност на приходите и 2) промените в коефициента на обращаемост на капитала.

Интервалният измерител се определя, като разликата между текущите активи и материалните запаси се раздели на среднодневните разходи за основната дейност на предприятието за анализирания период. Показва за колко дни предприятието може да финансира текущата си дейност с разполагаемите бързоликвидни активи.

По данни от предприятието „АВС“ е съставена таблица 20.

Таблица 20.

Показатели	31.XII.2019 г.	31.XII.2018 г.	Отклонение
I. Изходни данни, хил.лв.:			
1. Текущи активи, в т.ч.:	2698	2804	-106
а) Материални запаси	1981	2130	-149
б) Търговски и други вземания	529	473	56
в) Парични средства и парични еквиваленти	188	201	-13
2. Текущи пасиви (задължения)	2684	1997	687
3. Капитал	24708	24764	-56
4. Нетен размер на приходите от продажби	41850	40120	1730
II. Допълнително изчислени показатели:			
5. Коефициент на обща ликвидност, лв. (п.1 : п.2)	1,0052	1,4041	-0,3989
6. Коефициент на бърза ликвидност, лв. (п.1 - п.1а) : п.2	0,2671	0,3375	-0,0704
7. Коефициент на незабавна ликвидност, лв. (п.1в : п.2)	0,0700	0,1007	-0,0306
8. Коефициент на абсолютна ликвидност, лв. (п.1в : п.2)	0,0700	0,1007	-0,0306
9. Нетен размер на паричните средства, хил.лв. (п.1в +п.1б - п.2)	-1967	-1323	-644
10. Коефициент на ликвидност на приходите, лв. (п.9 : п.4)	-0,0470	-0,0330	-0,0140
11. Коефициент на обращаемост на капитала, оборота (п.4 : п.3)	1,6938	1,6201	0,0737
12. Коефициент на ликвидност на капитала, лв.:			
а) първи вариант (п.9 : п.3)	-0,0796	-0,0534	-0,0262
б) втори вариант (п.10 x п.11)	-0,0796	-0,0534	-0,0262

От данните в таблицата се вижда, че за текущата спрямо предходната година коефициентите на обща, бърза, незабавна и абсолютна ликвидност са се намалили, т.е. предприятието изпитва затруднения при погасяването на текущите си задължения. Този извод съответства на установеното по-горе увеличение на коефициента на финансово напрежение за текущата спрямо предходната година (вж. таблица 17).

Същевременно с това разглежданото предприятие „АВС“ не разполага с ликвидност на приходите и ликвидност на капитала, което се дължи на превишението на текущите задължения над сумата от паричните средства, паричните еквиваленти и текущите вземания на предприятието.

Ликвидността е предпоставка за осигуряване на платежоспособност. А самата платежоспособност е базов критерий за самостоятелно съществуване, възможност за осъществяване на бизнеса и перспективи за развитие на предприятието в обозримо бъдеще.

Появата на признаци за нарушаване на платежоспособността е предпоставка за възникване на условия за търговска несъстоятелност на предприятието. Считаме, че в условията на криза трябва да се конкретизират показателите за платежоспособност и ликвидност, като се изясни и разграничи тяхното съдържание. Анализът на платежоспособността не трябва да се ограничава единствено до определяне на величината на отделен показател към съответна дата. Това е предпоставка за възникване на съдебни спорове и неясни или субективни решения относно несъстоятелността на предприятието. В условия на криза следва да се оптимизира процесът на взаимодействие между стратегията за поддържане на добра степен на ликвидност, добра рентабилност на капитала и активите, както и вземане на правилни решения за управление на платежоспособността.

Заклучение

Получените резултати от анализа на финансовото състояние удовлетворяват различни потребности на външните и вътрешни потребители на финансовите отчети. Въз основа на резултатната аналитична информация външните потребители могат да вземат решения за осъществяването или не на бизнес контакти с предприятието. Тази информация намира широко приложение при анализа на кредитоспособността, който се извършва от банките при отпускането на кредити на предприятията. Информацията е полезна за одиторите при изготвянето на одиторските доклади за дейността и състоянието на предприятията, чиито финансови отчети подлежат на независим финансов одит. Резултатната аналитична информация е важна и полезна за мениджмънта на предприятието за изработването и вземането на правилни и обосновани решения за неговото развитие в оперативна и стратегическа перспектива.

Библиографска справка:

1. Божков, В. „Елементите на финансовите отчети по МСФО – характеристика и връзки между тях в процеса на признаването им“, ел. списание на ИДЕС, бр. 02/2019.
2. Бъчваров, Р. *Banker Daily*, 7 юни 2019 г., www.banker.bg/finansov-dnevnik/read/558634-usiaka-vtora-proverena-firma-krie-dds
3. Ваклиев, Г. и кол. „Анализ на стопанската дейност“, С., „Наука и изкуство“, 1979.
4. Ваклиев, Г. и кол. „Проблеми на анализа на стопанската дейност на промишлените предприятия“, С., ВИИ, Отделение за повишаване квалификацията на кадрите, 1986.
5. Георгиев, И., Н. Щерев, Д. Благоев. „Икономика на предприятието“, С., ИК – УНСС, 2017.
6. Георгиева, К. „Микроикономикс“ – част първа, първо издание, С., ЕФ „Инвест Кинов“, 1991; второ издание – 1993; трето издание – „Тракия – М“, 1999.
7. Данаилов, Д. „Фирмен финансов мениджмънт“, С., Люрен, 1994.
8. Закон за счетоводството, обн., ДВ, бр. 95/08.12.2015 г., изм. и доп., ДВ, бр. 13/12.02.2019 г., изм. и доп., ДВ, бр. 37/07.05.2019 г.
9. Иванова, Р. „Анализ на финансовото състояние на предприятието“, С., ИК-УНСС, 2015.
10. Иванова, Р. „По въпроса за оборота на капитала и методиката за неговия анализ“, Годишник на ВУАРР, Пловдив, акад. изд., „Талант“, т. VII, 2019.
11. Иванова, Р. „Анализ на рентабилността на активите на предприятието (на примера на промишлени предприятия)“, С., ИК-УНСС, 2020.
12. Касърова, В. „Диагностика на финансовото състояние на предприятието“, студия, 2005, http://eprints.nbu.bg/512/1/DIAGNOSTIKA_studia_koreksia.pdf
13. Концептуална рамка за финансово отчитане, 2018 г.
14. Костова, Н. „Финансово-счетоводен анализ“, В., „Актив – К“ ООД, 2010.
15. Костова, Н. „Финансов анализ“, В., „Бизнес практика актив“ ООД, 2019.
16. Миланова, Е., Н. Орешаров, „Счетоводна политика и финансови отчети на предприятието“, С., ИК-УНСС, 2012.
17. Михайлов, М., М. Гергова. „Икономически анализ“, Свищов, акад. изд. „Д. Ценов“, 2003.
18. Михайлов, М., К. Митов, Р. Колева, Л. Дончева. „Анализ на търговския бизнес“, Велико Търново, „Фабер“, 2008.

19. МСС 1, <https://audit-bg.com/wp-content/uploads/dokumenti/MSS1.pdf>

20. Начкова, М. „Актуални проблеми на анализа на ликвидността на застрахователите“, доклад, XVIII Международна научна конференция „Мениджмънт и инженеринг' 20“, Технически университет – София, Стопански факултет, Созопол, 13-16.09.2020 г.

21. Ненов, Т. „Бизнес диагностика“, „Наука и икономика“, ИУ Варна, 2012.

22. Николов, Н. „Финансови отношения“, С., „26 февруари“, 1992.

23. Николов, Н., Е. Маринова, „Икономика“, В., „Princers“, 1996.

24. Петров, П. „Практически анализ на финансовите отчети. Концепции и примери“, С., „Сиела Норма“ АД, 2014.

25. Постановление 46/21.03.2005 г. за приемане на НСС, изм., ДВ, бр. 3/12.01.2016 г.

26. Райков, П. „Аналитични аспекти на финансовите отчети“, ел. списание на ИДЕС, бр. 1/2019.

27. Свраков, А. „Критичен поглед към новата концептуална рамка за финансово отчитане на Съвета по международни счетоводни стандарти“, Годишник на ИДЕС, 2018.

28. Тенев, Н. „Икономически анализ на селскостопанската дейност“, П., „Макрос“, 2010.

29. Тимчев, М. „Финансово-стопански анализ“, С., „Тракия-М“, 1999.

30. Чуков, К., Р. Иванова, „Финансово-стопански анализ“, С., ИК – УНСС, 2019 г.

31. Басовский, Л. и кол., „Экономически анализ“, М., „Инфра-М“, 2003.

32. Чернов, В. „Экономический анализ“, М., „Юнити“, 2009.

33. Шеремет, А. „Теория экономического анализа хозяйственной деятельности“, М., „Прогресс“, 1982.

34. Шеремет, А., Р. Сайфулин, Е. Негашаев. „Методика финансового анализа“, М., „Инфра-М“, 2001.